การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

Cultural Tourism in line with Local Sustainable Development: a Case Study of Khemarat District, Ubon Ratchathani Province

วรรณศิกา จันทร์ตรี[1] และศิวัช ศรีโภคางกุล[1*]

Received: August, 2017; Accepted: September, 2017

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว 2) เพื่อศึกษาการปรับตัวของประชาชนในเขตพื้นที่จากกระแสการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว และ 3) เพื่อวิเคราะห์หาข้อเสนอแนะเพื่อให้อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบกรณีศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก ประกอบกับการสนทนากลุ่มและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตศึกษา 10 คน 2) ผู้ประกอบการร้านค้า ร้านอาหารและรีสอร์ท 10 คน 3) นักท่องเที่ยว 10 คน 4) นักวิชาการ 1 คน รวม 31 คน และดำเนินการศึกษา 3 พื้นที่ คือ แก่งช้างหมอบ ถนนคนเดิน และหาดทรายสูง

ผลการศึกษาพบว่า

1. ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวพบว่า ประชาชนในพื้นที่อำเภอเขมราฐทั้ง 3 พื้นที่ให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าไม่ได้รับผลเสียมีแต่ผลที่ดี เพราะมีการใช้สถานการณ์จากกระแสที่เกิดขึ้นให้เป็นประโยชน์ในการสร้างรายได้ และทำให้สามารถพึ่งพาตนเองจนทำให้มีความเป็นอยู่

[1] *กลุ่มวิจัยการบริหารกิจการท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น*

[*] *Corresponding Author E - mail Address: siwasri@kku.ac.th*

ที่ดีขึ้น ทุกคนในชุมชนมีการใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. การปรับตัวของประชาชนในเขตพื้นที่จากกระแสการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ประชาชนทุกคนต่างมีความยืดหยุ่นในการปรับตัว เตรียมตัวพร้อมรับกับกระแสที่มาจากการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี มีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และชุมชนร่วมมือกับทางภาครัฐให้มีการวางแผน และผังการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะสามารถพัฒนาชุมชนให้สามารถอยู่รอดในกระแสสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป

3. วิเคราะห์หาข้อเสนอแนะเพื่อให้อำเภอเขมราฐเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน ผู้วิจัยเห็นว่า หน่วยงานทางภาครัฐต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น โดยการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการจัดการองค์ความรู้ เพื่อให้มีความพร้อมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่มจัดตั้งชมรม สร้างเครือข่ายความร่วมมือ พร้อมทั้งมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องในทุกภาคส่วน

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; การพัฒนา; ทุนทางวัฒนธรรม; อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

Abstract

This article was studied the cultural tourism in line with local sustainable development: a case study of Khemarat District, Ubon Ratchathani Province. The purpose of this study are: 1) To study the effecting of tourism development, 2) To study the adaptation of people in the area where got influence by tourism development and 3) Analysis the recommendations to make Khemarat District, Ubon Ratchathani province a sustainable tourism area. Qualitative research methodology was utilized through the use of: focus group discussion, in-depth interviews and participatory observation. The 4 key informant groups are: 1) 10 permanent residents in the area 2) 10 random entrepreneurs, restaurant and resort operators in the area 3) 10 tourists, and 4) one academic, totaling 31 people. The study was conducted in 3 areas: Kaeng Chang Mob, Thanon Khon Dern and Had Sai Soong.

The study indicated that:

1. The effecting of tourism development - People in the Khemarat district, in all three areas, provided comments in the same direction that they were experiencing no negative effecting after the tourism development. Where as, there were only positive effects to be found such as local people can get more income. This plausibly derived from exploitation of the raising cultural capital after tourism development, which led to preservation of natural resources, environment and local culture.

2. The adaptation of people in the area where influenced by tourism development - The study revealed that all people were found to be flexible and ready for tourism development in the area. The people in the community were cautious, insusceptible to the impact of change and collaborative. The study further revealed people perceived that, by conforming to the government's plan, there is a better chance of surviving in the rapidly changing society.

3. Recommendations to make Khemarat District be a sustainable tourism area - In order to strengthen the local, government agencies should play significant role in encouraging people in the area to participate in knowledge management (KM), because it is the way to help local to manage cultural resources and preserve local wisdom. The recommendation for KM initiation in the area can be done through various medium includes: grouping, establishing clubs, collaborative networking, etc. In addition, government agencies should continuously help local promote tourism in all sectors.

Keywords: Cultural Tourism; Development; Cultural Capital; Khemarat District, Ubon Ratchathani Province

บทนำ

ปัจจุบันวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อมนุษย์เราอย่างยิ่ง มนุษย์ทุกคนนั้นสร้างวัฒนธรรมได้เพราะมนุษย์สามารถคิดค้น เรียนรู้ พิจารณาไตร่ตรอง มีการจดจำ การค้นคว้าทดลองประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ และสามารถถ่ายทอดโดยการใช้ภาษาพร้อมทั้งปรับตัวให้เข้ากับสังคม หรือสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้เป็นอย่างดี ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ เพราะสัตว์ไม่สามารถสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาได้ จึงทำให้เราสามารถรับรู้ได้ว่าผู้สร้างวัฒนธรรมในสังคมก็คือ "มนุษย์" (ประภัสสร, 2556) เพราะในทุกสังคมย่อมมีวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นสังคมขนาดเล็กหรือสังคมขนาดใหญ่ หากสังคมมีขนาดใหญ่มากเพียงใด ความหลากหลายและความซับซ้อนของวัฒนธรรมก็จะมีมากขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากในแต่ละสังคมมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านความเชื่อ เชื้อชาติ ศาสนา และถิ่นกำเนิดหรือถิ่นที่อยู่อาศัย (สุภาพรรณ, 2555) ในท้ายที่สุดก็กลายเป็นทรัพยากรอันมีค่าทางการท่องเที่ยวของประเทศ

กระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมในแนวกว้าง ทั้งรูปแบบความสัมพันธ์ของสังคมที่เปลี่ยนไป และการเปลี่ยนแปลงของสังคมในด้านอื่น ๆ เช่น การศึกษา เศรษฐกิจ วัฒนธรรม เทคโนโลยี เป็นต้น รูปแบบที่เกิดขึ้นส่งผลให้รูปแบบของวัฒนธรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น โดยการผลักดันให้เกิดอุตสาหกรรมวัฒนธรรม อาทิเช่น วิถีชีวิต การแต่งกาย อาหาร เป็นต้น (อนุสรณ์, 2542) โลกาภิวัตน์ไม่ได้ทำให้สังคมทุกสังคมเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่โลกาภิวัตน์นั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เป็นรูปแบบของการผสมผสานระหว่างลักษณะของวัฒนธรรมที่ตรงกันข้ามหลากหลายประการ ในบางทัศนะกล่าวว่า "โลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการพึ่งพากันและกันในระดับโลกมากขึ้น" ขณะที่บางทัศนะกล่าวว่า "โลกาภิวัตน์

จะมีผลให้อำนาจครอบงำของประเทศศูนย์กลางเหนือประเทศรอบนอก ทำให้ประเทศรอบนอกต้องพึ่งพิงประเทศศูนย์กลางเพิ่มขึ้น" (วรรณะ และอนัตต์, 2543) เห็นได้ว่า โลกาภิวัตน์ไม่เพียงแต่ดึงดูดผู้คนและชุมชนทั้งหลายเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกเท่านั้น แต่ในเวลาเดียวกัน ยังทำให้สมาชิกและชุมชนในสังคมโลกตระหนักคิดในความแตกต่างระหว่างกัน โดยความคิดที่ว่า "กระบวนการโลกาภิวัตน์ไม่เพียงทำให้สมาชิกในสังคมโลกมีความรู้สึกว่าตนอยู่ในโลกใบเดียวกัน หรือมีผลประโยชน์บางอย่างร่วมกัน แต่ยังกระตุ้นให้สมาชิกในแต่ละชุมชนต้องการมีความเป็นอิสระในการกำหนดวิถีชีวิตของตนและท้องถิ่นที่ตนอยู่มากขึ้น" (ผ่องพันธ์, 2521)

ประเทศไทยมีทุนทางวัฒนธรรมอยู่มากมาย มีความหลากหลายเรียงรายอยู่ในทุกพื้นที่ของประเทศ ทั้งประเภทที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ ภูเขา น้ำตก ชายหาด ทะเล และเกาะ ประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ศาสนสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างเพราะมีความศรัทธาในศาสนามีรูปแบบสถาปัตยกรรมและอายุที่แตกต่างกันไป รวมทั้งประเภทศิลปวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะกิจกรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ปัจจุบันมีการสร้างสินค้าวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งต้องมีกระบวนการพัฒนาที่ดี เพื่อที่จะตอบสนองความต้องการกลุ่มเป้าหมายอย่างเหมาะสม การจัดการทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เปรียบเสมือนวัตถุดิบของท้องถิ่น ถูกนำไปแปรรูปให้เกิดมูลค่าเพิ่มในด้านเศรษฐกิจ ที่สามารถนำมาพัฒนาประเทศและด้านอื่น ๆ ได้อีกมากมาย (จุฑามาศ, 2541)

การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศ และยังช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาเป็นเวลานาน สถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบันมีการแข่งขันกันค่อนข้างสูง ทำให้ประเทศไทยต้องปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอาศัยอัตลักษณ์ของประเทศโดยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาและบูรณาการงานด้านการท่องเที่ยวให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งหากประเทศใดมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ชัดเจนบนพื้นฐานของเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง โครงสร้างพื้นฐานที่ดี ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ และบุคลากรภาคการท่องเที่ยวมีศักยภาพ จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้ประเทศนั้น ๆ มีข้อได้เปรียบในการแข่งขัน และสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวของตนให้เติบโตได้อย่างมั่นคง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558)

ภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรม และประเพณีที่แตกต่างกันไปในท้องถิ่นต่าง ๆ ศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม และรูปแบบการดำเนินชีวิตตลอดจนการประกอบอาชีพของประชาชนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ประเพณีของภาคอีสานมีความหลากหลายและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างกันไป ประเพณีส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากศาสนา ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต จะเห็นได้ว่า การประกอบอาชีพและอิทธิพลของศาสนาและความเชื่อที่มีต่อคนในท้องถิ่น รูปแบบของประเพณีต่าง ๆ ถูกจัดขึ้นเพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจในการประกอบอาชีพ และเพื่อถ่ายทอดแนวความคิดค่านิยม (ชมรมอีสานและภูมิภาคอินโดจีนศึกษา, 2555) ที่มีความหลากหลาย มีความแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ของไทยอย่างเห็นได้ชัด ทั้งวัฒนธรรมการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ ซึ่งสามารถสังเกตรูปแบบวัฒนธรรมที่ดีงามของภาคอีสานถ่ายทอดผ่านกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ประชากรในภาคอีสานจัดขึ้น

อำเภอเขมราฐเป็นอำเภอเก่าแก่ในจังหวัดอุบลราชธานี ด้วยความที่เป็นอำเภอเล็กแต่มีเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่มีความเป็นมายาวนาน อายุของอำเภอกว่าสองร้อยปี มีวิถีชุมชนที่เรียบง่าย บ้านเรือนที่อยู่ใจกลางเมือง ล้วนแต่เป็นบ้านไม้เก่าที่ได้รับการดูแลอย่างดี อาศัยอยู่ด้วยความสงบสุข อยู่เรียบเคียงกับลำน้ำโขงที่ไหลขนานไปกับเมือง ซึ่งเป็นอีกเมืองหนึ่งที่อยู่เคียงข้างแม่น้ำสายสำคัญในประวัติศาสตร์ของไทย ด้วยความที่เป็นอำเภอเล็ก ๆ ประชากรในอำเภอค่อนข้างบางตา ส่งผลให้บรรยากาศโดยรวมของบ้านเมืองนี้ค่อนข้างจะเรียบง่าย สงบเงียบ เหมาะสำหรับวิถีชีวิตที่ผ่อนคลาย ชมบรรยากาศริมน้ำโขงพร้อมแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรมที่น่าสนใจที่หลากหลายในอำเภอเขมราฐ (วิชุกร, 2556)

ปัจจุบันอำเภอเขมราฐได้กลายมาเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากที่ตั้งของตัวอำเภอนั้นมีทัศนียภาพของแม่น้ำโขง รวมไปถึงยังเป็นที่ตั้งของสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงจำนวนหลายแห่ง สถานที่แรก “แก่งช้างหมอบ” ซึ่งสถานที่ดังกล่าวตั้งอยู่บริเวณบ้านห้วยยาง ตำบลเขมราฐ อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นแก่งน้ำที่ถูกน้ำโขงกัดเซาะเป็นทางยาว มีโขดหิน และมีทิวทัศน์ที่สวยงาม และสถานที่สอง “หาดทรายสูง” ตั้งอยู่ที่บ้านลาดเจริญ ตำบลนาแวง อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี มีลักษณะเป็นหาดทรายริมฝั่งแม่น้ำโขง ที่มีการสะสมของทรายจากการพัดพาของน้ำและลม จนมีลักษณะที่สูงและมีความยาวหลายสิบเมตร และสถานที่สุดท้ายที่ถือว่าเป็นเสน่ห์ของเมืองนี้คือ “ถนนคนเดินเขมราฐ” ตั้งอยู่ในบริเวณถนนวิศิษฐ์ศรี ตำบลเขมราฐ อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี จัดขึ้นในทุกวันเสาร์ของเดือน ถนนทั้งเส้นนั้นจะมีทัศนียภาพของบ้านไม้เก่าแก่อายุกว่าสองร้อยปี ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านโดยมีกิจกรรมที่เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชมการจัดแสดงนิทรรศการภาพเก่าที่เป็นตำนานของเขมราฐ การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองจากชาวบ้าน ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นแตกต่างจากสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ พร้อมทั้งจำหน่ายสินค้าของท้องถิ่น

ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐได้พยายามฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไทยให้กลับมาเป็นที่น่าสนใจอีกครั้ง เพื่อรักษาไว้ซึ่งจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น อำเภอเขมราฐนั้นถือว่ามีรูปแบบทางวัฒนธรรมพื้นบ้านที่น่าสนใจ โดยมีรูปแบบวิถีชีวิตของสมาชิกในท้องถิ่น ที่ดำเนินควบคู่ไปกับการพัฒนาที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ให้มีความสมดุลในมิติทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความจำเป็นในการศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวและการปรับตัวของประชาชนในเขตพื้นที่ จากกระแสที่มาจากการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งวิเคราะห์หาข้อเสนอแนะเพื่อให้อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาการปรับตัวของประชาชนในเขตพื้นที่ จากกระแสการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อวิเคราะห์หาข้อเสนอแนะเพื่อให้อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน

แนวคิดและงานที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี มีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดว่าด้วยทุนทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบหนึ่งของทุนทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องด้วยประเทศไทยมีความโดดเด่นและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งหากสามารถพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ ก็จะนำมาซึ่งการสร้างสรรค์คุณค่าและมูลค่าเพิ่มต่อเศรษฐกิจและสังคม (จักรแก้ว, 2551)

2. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของหลาย ๆ ประเทศและมีการเติบโตขึ้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง การจัดการที่เป็นระบบมากขึ้นและพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่อันเป็นผลจากความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยี คมนาคมและโทรคมนาคม ซึ่งรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ความสะดวกและรวดเร็วในการเดินทาง นอกจากนี้ข้อจำกัดซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการท่องเที่ยว อันได้แก่ ความตรึงเครียดด้านการเมืองลดลง มีผลให้การท่องเที่ยวขยายตัวสูงขึ้น (ศรสวรรค์, 2554)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง ที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย นักท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบัน (กาญจนา และศรันยา, 2559)

3. แนวคิดการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

อภิชาติ ดำดี (อภิชาติ, 2552) กล่าวว่า การพัฒนาที่ประสบความสำเร็จต้องเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ทำให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะโดยการพัฒนาที่ดีนั้นไม่จำเป็นต้องยึดติดกับตำราหรือทฤษฎีแบบตะวันตกที่อาจไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย จึงควรศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา แต่ต้องเข้าใจท้องถิ่นตนเองอย่างแท้จริง เพื่อให้การพัฒนาเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพภูมิสังคม

โดยเสริมสร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้างของระบบต่าง ๆ ภายในประเทศให้มีศักยภาพและสร้างฐานความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงควบคู่ไปกับการกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรม และเสริมสร้างความเท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคม ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้คงความสมบูรณ์เป็นรากฐานการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สัจจา ไกรศรรัตน์ (สัจจา, 2556) ได้ทำการศึกษาแนวทางการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดราชบุรีเป็นฐานในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการนำวัฒนธรรม 8 ชาติพันธุ์ของจังหวัดราชบุรีมาใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยว ศึกษาร่องรอยอารยธรรมทวารวดีและ

อารยธรรมขอมเกี่ยวกับจุดเด่น เอกลักษณ์ และการจัดเส้นทางท่องเที่ยวไหว้พระเสริมสิริมงคลจังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการนำวัฒนธรรม 8 ชาติพันธุ์ของจังหวัดราชบุรีมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวควรมุ่งเน้นไปที่วัฒนธรรมหรือประเพณีที่ยังคงมีอยู่ในชุมชน เช่น งานประเพณีผูกแขน เรียกขวัญวันกินข้าวห่อ ประเพณีเหล่านี้ล้วนมีจุดเชื่อมต่อสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ความหมาย เพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมเหล่านั้นได้

สุพัตรา คงขำ (สุพัตรา, 2556) ได้ทำการศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านหนังตะลุงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านหนังตะลุง ศึกษาคุณค่าและอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านหนังตะลุง และประเมิน ปรับปรุงรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านหนังตะลุงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า สภาพการจัดการความรู้ของคณะหนังตะลุงมีความจำเป็นในด้านการแสวงหาความรู้ และด้านการเก็บความรู้เป็นขั้นตอนที่มีปัญหาอย่างมากและยังเป็นลำดับความสำคัญของความจำเป็นสูงสุดเพราะบทบาทหนังตะลุงในปัจจุบันได้เปลี่ยนบทบาทไปตามสภาพสังคมและมีการพัฒนาไปตามยุคสมัย เช่น นำไปใช้กับนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ สร้างปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหนังตะลุงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐรวมทั้งมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้วิธีตรวจสอบผลการวิจัยแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมุ่งเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก ประกอบกับการสนทนากลุ่มและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 4 กลุ่ม คือ 1) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตศึกษา 10 คน 2) ผู้ประกอบการร้านค้า ร้านอาหารและรีสอร์ท 10 คน 3) นักท่องเที่ยว 10 คน 4) นักวิชาการ 1 คน รวม 31 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย แนวคำถามการสนทนากลุ่ม และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดคำถามที่แน่นอนตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และผู้ตอบคำถาม ซึ่งผู้วิจัยมุ่งเลือก 3 พื้นที่ ดังนี้

1. แก่งช้างหมอบ ที่ตั้ง หมู่บ้านห้วยยาง ตำบลเขมราฐ อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
2. ถนนคนเดิน ที่ตั้ง ถนนวิศิษฐ์ศรี ตำบลเขมราฐ อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
3. หาดทรายสูง ที่ตั้ง บ้านลาดหญ้าคา ตำบลนาแวง อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

เป็นหน่วยกรณีศึกษา และรวบรวมข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม พร้อมทั้งวิเคราะห์และสรุปประเด็นนำเสนอตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ผลการศึกษา

การศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก ประกอบการสนทนากลุ่มและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตศึกษา 10 คน ผู้ประกอบการ ร้านค้า ร้านอาหารและรีสอร์ท 10 คน นักท่องเที่ยว 10 คน และนักวิชาการ 1 คน รวม 31 คน ผลจากการศึกษาวิจัยสรุป ดังนี้

1. ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

1.1 แก่งช้างหมอบ จากการสังเกตพบว่า พื้นที่ยังไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม แต่ในพื้นที่นั้นมีจุดเด่น คือ ความเป็นธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีทัศนียภาพที่สวยงาม ยังมีคงความเป็นธรรมชาติมากและไม่ถูกทำลายไปเหมือนกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ และจากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้น พบว่า

> "ก็ไม่ได้รับผลเสียอะไรเลย มีแต่ข้อดี ก็พอเขาทำให้เป็นที่เที่ยว หมู่บ้านก็พัฒนาขึ้น มีอะไรดีขึ้นเยอะ พอคนเข้ามาเที่ยว ชาวบ้านก็ได้ขายของ ขายได้เยอะ กำไรก็เยอะ ถ้าเป็นช่วงเทศกาลคนก็จะมาเยอะ ข้าวของก็จะขายดีมาก พวกแม่ก็พากันไปขายของอยู่นั่นทุกปีแหละ"
>
> (เพียงใจ, สัมภาษณ์. 2560)

> "ก็ไม่มีผลเสียนะ ไม่ได้รับผลเสียอะไร ไม่ได้มีปัญหา มันดีด้วยซ้ำ พอพัฒนาขึ้น ประชาสัมพันธ์ โฆษณาเยอะ คนรู้จักเยอะ ก็มีคนมาเที่ยวเยอะ ๆ ชาวบ้านที่เป็นพวกแม่ค้าก็ขายของได้เยอะตาม ทำให้ชาวบ้านแถวนี้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีงานทำ จากที่เคยทำแต่ทำไร่นาก็มาขายของหารายได้เสริมกันเยอะขึ้น ทำให้หมู่บ้านก็มีเศรษฐกิจดีขึ้นด้วย"
>
> (กันทิมา, สัมภาษณ์. 2560)

จะเห็นได้ว่า ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้รับผลกระทบ มีแต่ผลที่ดีโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ เพราะเมื่อมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประชาชนในเขตพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายสินค้าและบริการให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามา จึงเปรียบเสมือนว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างอาชีพให้กับประชาชน

1.2 ถนนคนเดิน ถนนวิศิษฐ์ศรี ตำบลเขมราฐ อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี จากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่พบว่า

> "ถนนคนเดินมีนานแล้วมีมาเป็นปีแล้ว เมื่อก่อนมีเดือนละครั้ง และก็เพิ่มขึ้นเป็นเดือนละ 2 ครั้ง ตอนนี้ก็เพิ่มเป็น 4 ครั้ง ก็มีทุกวันเสาร์ คนก็มีเยอะทุกอาทิตย์ เขาก็โฆษณากันเต็มในเฟซบุ๊ค คนก็มาเยอะตลอด ผลเสียไม่มี มีแต่ผลดี เรื่องขยะอะไรก็ไม่มีเทศบาลเขามาเก็บมากวาดหมด พอเช้ามาก็เหมือนเดิมสะอาดเหมือนเดิม"
>
> (ทองมี, สัมภาษณ์. 2560)

ถนนคนเดิน เริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2556 ด้วยกลุ่มฮักนะเขมราฐและผู้บริหารเทศบาลตำบลเขมราฐ โดย นางลัดดา เจษฎาพานิชย์ นายกเทศมนตรีตำบลเขมราฐ มีแนวความคิดที่จะพัฒนาบ้านเมืองเก่า ให้คนรุ่นใหม่ได้สัมผัสบรรยากาศเหมือนครั้งในอดีต โดยเริ่มจากการจัดให้มีถนนคนเดินทุกวันเสาร์ที่ 2 ของเดือน และเพิ่มมาเป็นทุกวันเสาร์ที่ 2 และ 4 ของเดือน จนปัจจุบันได้จัดถนนคนเดินทุก ๆ วันเสาร์ เพื่อให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นเติบโตขึ้น

จากการสังเกตพบว่า ถนนทั้งเส้นมีการจำหน่ายสินค้าพื้นบ้าน ผ้าทอ เสื้อผ้าพื้นเมือง สินค้าหัตถกรรมจากชาวบ้าน อาหารพื้นบ้าน ของที่ระลึกต่าง ๆ จุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมนั้นคือการแสดงชุดพื้นบ้านจากชาวบ้านที่ออกมารำโชว์ย้อนยุคกลางถนนคนเดิน มีโปสการ์ดภาพสวย ๆ ทั้งอดีตและปัจจุบันของอำเภอเขมราฐมาจำหน่าย พร้อมทั้งมีการจำลองแบบบ้านไม้โบราณที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอเขมราฐที่ทางนักเรียน นักศึกษา และประชาชนในเขตพื้นที่ช่วยกันออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานให้ออกมาตามรูปแบบ รวมทั้งการจัดนิทรรศการภาพเก่าแก่ของอำเภอเขมราฐ และอีกหนึ่งสิ่งที่น่าสนใจที่ทำให้ถนนคนเดินโดดเด่นและเป็นสถานที่นิยมถ่ายภาพของนักท่องเที่ยว คือ "โรงแรมสุขสงวน" อายุกว่า 200 ปี เป็นโรงแรมแห่งแรกในเขมราฐ

เทศบาลตำบลเขมราฐได้เล็งเห็นความสำคัญของคนในชุมชนและพื้นที่ดังกล่าวจึงต้องการที่จะพัฒนาสถานที่นี้ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยมีจุดเด่นคือ แบบบ้านไม้โบราณ และการแสดงศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของเขมราฐ เมื่อนักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชม ต่างก็ประทับใจ และชื่นชมในวัฒนธรรมที่ได้สัมผัส ซึ่งจากการสนทนากลุ่มกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชม ให้ความเห็น เช่น

> ยุทธนา ช้ายก่า กล่าวว่า "ที่นี่ดีนะ มาแล้วได้เห็นการใช้ชีวิต เห็นวัฒนธรรมอย่างเช่น พวกการฟ้อนรำ การแสดง คือเขาสามารถเอาจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ มาเป็นจุดขายได้ ควรส่งเสริมให้มีแบบนี้ไปเรื่อย ๆ" จิตรกร ภูกองชนะ กล่าวว่า "ใช่ ๆ ประทับใจชอบเลยแหละ เป็นเมืองที่เงียบสงบ มีความเป็นธรรมชาติสูง และที่สำคัญอาหาร ที่พักราคาถูกมาก และมันมีความเป็นเอกลักษณ์ มีความเดิม ๆ มากกว่าถ้าเทียบกับที่อื่นอย่างเชียงคาน" สุวัฒน์ โตภูเขียว กล่าวว่า "และก็เคยได้ยินมานานแล้วว่าที่นี่น่าเที่ยว บรรยากาศดี แต่เพิ่งมีโอกาสได้มาครั้งแรก ก็ชอบนะ คือมันไม่วุ่นวาย ไม่แข่งขัน เหมือนตัดออกจากโลกภายนอก แต่ถ้าปรับปรุงถนนทางเข้าให้ดีกว่านี้ก็จะเพอร์เฟ็คมาก"
>
> (ยุทธนา, จิตรกร และสุวัฒน์, สนทนากลุ่ม. 2560)

ปัจจุบันเทศบาลตำบลเขมราฐได้ร่วมมือกับทางมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จัดทำ "โครงการฟื้นใจเมือง" โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มีแผนที่จะพัฒนาพื้นที่ในภาคอีสานโดยเลือก 4 จังหวัด ได้แก่ ขอนแก่น นครพนม อุบลราชธานี และมหาสารคาม ได้เลือกพื้นที่ถนนคนเดิน อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่นำร่อง เพราะพื้นที่อำเภอเขมราฐนั้นประชาชนในชุมชนมีความเข้มแข็ง ให้ความร่วมมืออย่างดี มีความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนของตนเอง เพื่อให้มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและประจักษ์ต่อสายตาของผู้ที่เข้ามาเที่ยวชม จากการสัมภาษณ์ผู้ดำเนินโครงการฟื้นใจเมืองนั้น ให้ความเห็นต่อลักษณะของประชาชนจากการดำเนินโครงการว่า

> "อะไรที่คนในพื้นที่ต้องการก็จะให้ความร่วมมือที่ดีมาก แต่อะไรที่ไม่เห็นด้วยถึงทางรัฐหรือผู้คนที่เกี่ยวข้องจะได้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้รับความร่วมมือจากทางคนในชุมชน ก็จะไม่สามารถดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ไปได้"

"ประชาชนในชุมชนจะนำกว่าทางเทศบาล ไม่ใช่ทางเทศบาลเองจะกำหนดให้ชุมชนทำตาม นี่แหละที่เป็นจุดแข็งของคนในชุมชนเขมราฐ"

(วรงศ์, สัมภาษณ์. 2560)

ดังนั้น ทางเครือข่ายจึงได้ดำเนินโครงการให้ชัดเจน คือ ต้องมีแผนและผังการบริหารจัดการที่ดีในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน เพราะไม่สามารถรู้ได้ว่าภายภาคหน้าผู้คนในพื้นที่เปลี่ยนไป สังคมเปลี่ยนไป มีเด็กและเยาวชนรุ่นต่อไปจะยังคงสามารถสืบทอดเจตนารมณ์ตรงนี้ต่อไปได้หรือจะล่มสลายไป ฉะนั้นการที่จะพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืนจากรุ่นสู่รุ่น ตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้จะต้องปลูกฝัง หรือปลูกจิตสำนึกให้รักและหวงแหนชุมชนของตัวเอง โดยมีการจัดกิจกรรมให้ทางนักเรียนประถม มัธยม รวมไปถึงในระดับมหาวิทยาลัย ให้มีจิตสำนึกรักชุมชนของตัวเอง จึงจะสามารถพัฒนาได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน และจากการสัมภาษณ์ประชาชน ผู้ประกอบการร้านค้า ร้านอาหารและรีสอร์ท ถึงผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า

"ก็มีแต่ส่วนดีนะคะ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยอะ เราก็ได้โชว์เอกลักษณ์ได้ทำให้เขาเห็นว่าอำเภอเรามีอะไรที่ดี มีอะไรน่าชม แถมยังทำให้พวกชาวบ้านมีรายได้ จากการขายของขายอะไรไป ก็อยากให้มีการพัฒนาไปเรื่อย ๆ อำเภอเราจะได้เจริญขึ้นเยอะ ๆ"

(กุลณิษฐ์, สัมภาษณ์. 2560)

"คนก็มาเยอะ เป็นทัวร์บ้าง เป็นกรุ๊ปครอบครัวบ้าง ก็ได้รายได้จากส่วนนี้ได้เยอะ เพราะถ้ามีกำไรเยอะ ก็มีเงินพัฒนารีสอร์ทให้ดีขึ้นได้ ยิ่งช่วงหน้าเทศกาลวันเสาร์ - อาทิตย์นี่เต็มตลอด ผลกระทบก็ไม่มีนะ มีแต่ผลดี ทำให้ได้รายได้เยอะ ก็ชอบแหละ"

(เยาวเรศ, สัมภาษณ์. 2560)

จะเห็นได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น มิได้มีผลกระทบแต่อย่างใด ในทางกลับกันยังทำให้ประชาชนในเขตพื้นที่ได้ถ่ายทอดรูปแบบวิถีชีวิตที่เรียบง่าย การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่โดดเด่นให้แก่ผู้คนที่เข้ามาท่องเที่ยวได้ชม ถือเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พร้อมกับการอนุรักษ์พัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยั่งยืนในระยะยาว และยังส่งเสริมความเชื่อมโยง ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในท้องถิ่นและประชาชนในชุมชน เพื่อที่จะร่วมกันสร้างกิจกรรมท่องเที่ยว และพัฒนาคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว รวมถึงการประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ อีกทั้งประชาชนในเขตพื้นที่ยังมีโอกาสที่จะสามารถหารายได้มาจุนเจือครอบครัวทำให้วิถีการดำเนินชีวิตสะดวกสบายพร้อมรับกับกระแสสังคมโลกที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อีกทั้งยังช่วยกันพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นที่ตนเองอยู่ให้มีเศรษฐกิจและสามารถเติบโตไปพร้อมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ได้

1.3 หาดทรายสูง ที่ตั้งบ้านลาดหญ้าคา ตำบลนาแวง อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี จากการลงพื้นที่ศึกษาพบว่า หาดทรายสูงอยู่ห่างจากอำเภอเขมราฐ 22 กิโลเมตร การเดินทางค่อนข้างลำบาก

เพราะไม่มีรถสาธารณะเข้าถึงจะต้องใช้รถส่วนตัวเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ให้ข้อมูลว่า

> "ช่วงแรกที่มีการประกาศว่าหาดทรายสูงเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประมาณปี พ.ศ. 2558 ช่วงเดือนธันวาคม ถึงเดือนเมษายน เป็นช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมมากที่สุด เพราะเป็นช่วงที่น้ำโขงบริเวณหาดทรายสูงลดระดับลง ทำให้เห็นหาดทรายที่สูงชันเป็นพื้นที่กว้าง แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2559 – 2560 ที่ผ่านมา ขายของไม่ค่อยดีเพราะนักท่องเที่ยวมีการวางแผนการเที่ยวมาอย่างดี มีการเตรียมของอุปโภคบริโภคมาเอง ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องดื่ม และขนมขบเคี้ยวต่าง ๆ เพราะนักท่องเที่ยวทราบแล้วว่าราคาอาหารเครื่องดื่มในบริเวณหาดทรายสูงจะปรับสูงขึ้นจากราคาปกติตามท้องตลาดทั่วไป ชาวบ้านจึงปรับลดราคาสินค้าที่สูงขึ้นจากปีที่แล้วคือปี พ.ศ. 2558 ลงมาให้สามารถจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น"
>
> (รัชนี, สัมภาษณ์. 2560)

หาดทรายสูงนั้นมีมายาวนานแต่ทางภาครัฐ เพิ่งเริ่มทำการประชาสัมพันธ์และพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างจริงจังเมื่อประมาน 1 – 2 ปีที่ผ่านมา จึงทำให้พื้นที่ยังไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมากนัก และจะเห็นได้ว่า ประชาชนในเขตพื้นที่ไม่ได้รับผลเสีย มีแต่เพียงผลดี เพราะการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ถือเป็นการสร้างรายได้เป็นจำนวนมาก จากการขายสินค้าและบริการต่าง ๆ ถึงแม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมน้อยแต่ก็ถือว่าได้กำไรจากในส่วนนี้มากพอสมควร และยังต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งนี้ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เพราะประชาชนในพื้นที่มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่ทุกคนยอมรับการเปลี่ยนแปลง รู้เท่าทันสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับ เช่น การสร้างรายได้ สร้างอาชีพ จึงไม่มีผลกระทบ

จากการสัมภาษณ์ถึงผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งในแก่งช้างหมอบ ถนนคนเดิน และหาดทรายสูงนั้น จะเห็นได้ว่าทุกพื้นที่ต่างให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น

สุรศักดิ์ พรพนม ได้ให้ความเห็นตรงกับ เพียงใจ เวียงคำ, กันทิมา ตาเดอิน, ดร.วรงศ์ นัยวินิจ ว่า "การที่พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมานั้น ถือว่าเป็นผลในทางที่ดี ทำให้อำเภอเขมราฐเป็นที่รู้จักแก่ผู้คนภายนอกหรือนักท่องเที่ยวมากขึ้น แถมยังช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้จากการขายของต่าง ๆ จนทำให้เศรษฐกิจในอำเภอเขมราฐนั้นดีขึ้นเรื่อย ๆ ประชาชนในอำเภอก็มีความเข้มแข็ง จะมีความคิดที่นำหน้ากว่าเทศบาล คือ อะไรที่คนในพื้นที่ต้องการก็จะให้ความร่วมมือ แต่อะไรที่ไม่เห็นด้วย ถึงจะได้ผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ แต่คนในชุมชนไม่เห็นด้วย ก็จะไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้ เพราะชาวบ้านที่นี่ต่างมีจุดยืนเป็นของตนเองอย่างเห็นได้ชัด "

2. การปรับตัวประชาชนในเขตพื้นที่ จากกระแสการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

จากการลงพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ พบว่า ประชาชนในแต่ละพื้นที่มีการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน ดังนี้

2.1 แก่งช้างหมอบ จากการสังเกตพบว่า ประชาชนในพื้นที่มีจำนวนที่น้อยมาก เนื่องด้วยหลายสาเหตุ คือ พื้นที่ห่างไกลความเจริญ และมีลักษณะเป็นป่าล้อมรอบ ไม่มีการพัฒนาที่ต่อเนื่อง อีกทั้งยังไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากนัก จึงส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ยังไม่สามารถใช้ประโยชน์ในการหารายได้หรือเข้ามาประกอบการใด ๆ จากพื้นที่ได้เท่าที่ควร จากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ ทราบว่า

> "พอพัฒนาพื้นที่ก็มีพวกรีสอร์ทและร้านอาหารตั้งมากขึ้นเรื่อย ๆ ชาวบ้านแถวนี้ก็มีงานทำกัน จากปกติก็ทำนา ทำเกษตรกรรมกันอย่างเดียว ทุกวันนี้ก็ไปเป็นลูกจ้างตามรีสอร์ท ตามร้านอาหาร ถือว่าเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน และก็จะมีบางพวกที่เขารู้ว่าช่วงไหนมีคนมาเที่ยวช่วงไหนไม่มี ถ้ามีปุ๊บเขาก็จะรีบมาขายของกันทันที แต่คนที่มาขายก็เป็นพวกแม่ค้า พ่อค้าที่ขายตามหมู่บ้านนี่แหละ รวม ๆ แล้วก็ดีนะ ก็ยังมองไม่เห็นผลเสีย หรือ ผลกระทบนะ มีแต่ข้อดีที่พัฒนาพื้นที่ขึ้นมา"
>
> (รบ, สัมภาษณ์. 2560)

คือจะมีประชาชนในพื้นที่บางกลุ่ม ที่ทราบถึงช่วงเวลาที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม อย่างช่วงเทศกาลสงกรานต์จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยอะก็จะมีประชาชนเข้าไปขายสินค้าและบริการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นประชาชนที่ประกอบอาชีพค้าขายมาแต่เดิมอยู่ก่อนแล้ว ก็จะนำสิ่งของมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว แต่ถ้าไม่ใช่ช่วงเทศกาลก็จะไม่มีประชาชนเข้าไปขายสินค้า เพราะนักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อย ทำให้ประชาชนในพื้นที่ต่างก็ยังรอโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามา เพื่อที่จะนำสินค้าต่าง ๆ เข้ามาหารายได้อยู่อย่างต่อเนื่องและสังเกตว่านักท่องเที่ยวจะมีมากในช่วงใด หรือนักท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มขึ้นหรือลดลงเพียงใดจากปีที่แล้ว จากเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้ประชาชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้

2.2 ถนนคนเดิน เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2556 จนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2560 พื้นที่ศึกษาแห่งนี้เริ่มมีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ จะเห็นได้จากการร่วมมือของประชาชนในพื้นที่เองกับทางเทศบาลตำบลเขมราฐ ในการที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้เจริญยิ่งขึ้น มีการนำเอาวัฒนธรรมของเขมราฐที่มีอยู่ในสายเลือดออกมาเป็นจุดขาย เป็นจุดเด่นให้ประจักษ์ต่อสายตาของผู้คนที่มาเยี่ยมชม ประชาชนในพื้นที่ถนนคนเดินเองหรือแม้แต่รอบนอกในเขตอำเภอเองก็มีความแข็งแรง จากการสัมภาษณ์ประชาชนในเขตพื้นที่ พบว่า

> "หลังจากพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้อำเภอเป็นที่รู้จักมากขึ้นนะ ชาวบ้านต่างก็มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชนตัวเองให้ดีขึ้น รู้จักนำเอาศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ออกมาแสดงให้คนเห็นถึงเอกลักษณ์ที่ ๆ อื่นไม่มี มันก็มีส่วนดีในตรงนี้แหละ แล้วก็ได้ยินมาว่าเขาจะให้ เขมราฐ เป็นจังหวัด ก็ดีเศรษฐกิจก็จะดีขึ้นเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปได้"
>
> (ลำดวน, สัมภาษณ์. 2560)

กล่าวคือ คนในพื้นที่ทั้งในเขตอำเภอเขมราฐและในบริเวณถนนคนเดิน มีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับทางภาครัฐ มีการศึกษาและทำความเข้าใจในการที่จะพัฒนาไปพร้อมกับทางเทศบาลตำบลเขมราฐ สิ่งไหนที่ประชาชนในพื้นที่ไม่เห็นด้วยหรือขัดแย้งกับการดำเนินงานของเทศบาล ทุกคนก็พร้อมที่จะคัดค้านพร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นและให้เหตุผล ถึงแม้ว่านโยบายของทางเทศบาลตำบลหรือการดำเนินการต่าง ๆ ของทางเทศบาลไม่เป็นที่ต้องการของประชาชนในพื้นที่ หรือประชาชนในพื้นที่ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการใด ๆ เทศบาลตำบลเขมราฐก็ไม่สามารถดำเนินโครงการได้ หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ประชาชนในพื้นที่จะเดินนำเทศบาลเสมอ ไม่ใช่ให้ทางเทศบาลเป็นคนกำหนดว่าประชาชนต้องทำตามอย่างไร

เนื่องจากทุนทางวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งอาจมีผลมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ของสังคมโลก ซึ่งที่กล่าวมานี้คือกระแสจากการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว คนในพื้นที่เองก็มีการรับมืออยู่ตลอดเวลา เช่น ได้รับข่าวสารจากทางเทศบาลตำบล การศึกษาจากภายในและภายนอก คือ การศึกษาวัฒนธรรมของตัวเองและการศึกษาที่นอกเหนือจากชุมชนของตนเอง เช่น การได้รับข่าวสารออนไลน์กระแสตอบรับจากสังคมก็จะสามารถนำเอาองค์ความรู้ต่าง ๆ มาเสนอกันต่อที่ประชุม เพื่อหาแนวทางแก้ไขและพัฒนาไปตามกระแสสังคมนั้น ๆ

เพราะฉะนั้นการปรับตัวของคนในพื้นที่ถนนคนเดินเขมราฐนั้น ประชาชนในพื้นที่รวมทั้งจากทางเทศบาลตำบลเขมราฐเองมีความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับกระแสสังคมที่เปลี่ยนไปตลอดเวลาได้อย่างดี รับรู้ข่าวสารภายนอกเสมอ มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับให้เข้ากับสถานการณ์ได้เป็นอย่างมาก ประชาชนในพื้นที่ให้ความร่วมมือและช่วยกันพัฒนาสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อให้เข้ากับกระแสสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือ การปลูกฝังความคิดค่านิยมต่าง ๆ จากรุ่นสู่รุ่น เพื่อที่จะให้วัฒนธรรมของตนเองอยู่คู่กับสังคมอย่างภาคภูมิใจ

2.3 หาดทรายสูง จากพื้นที่ศึกษานี้ประชาชนในพื้นที่ค่อนข้างที่จะมีการปรับตัวได้ช้าเนื่องด้วยหลายปัจจัย คือ ประการแรก พื้นที่หาดทรายสูงพึ่งจะประกาศเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเมื่อ 2 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2558) จึงทำให้หาดทรายสูงพึ่งเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ประการที่สอง หาดทรายสูงจะเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมากที่สุด คือ ช่วงเดือน มกราคม – เมษายน ทำให้การปรับตัวของประชนในพื้นที่ไม่เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ประการที่สาม ประชาชนในพื้นที่เองยังไม่ได้มีการศึกษาที่มากพอที่จะใช้ความรู้ในการที่จะแสวงหาโอกาสในเรื่องของการที่จะเพิ่มรายได้ให้แก่ตนเอง และประการสุดท้าย ประชาชนในพื้นที่ส่วนมากเป็นผู้ที่มีรายได้ต่ำ จึงไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ เป็นเหตุให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนี้เป็นไปได้อย่างค่อนข้างช้า จากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่พบว่า

> “ชีวิตความเป็นอยู่ก็เหมือนเดิม ไม่ได้ปรับได้เปลี่ยนอะไร อยู่ไปปกติ ก็จะมีแต่พวกแม่ค้าที่เขาขายของอยู่แล้ว เขาก็จะเอาพวกอาหาร ขนม น้ำดื่ม เหล้า เบียร์ ไปขายแถว ๆ นั้น เขาก็ว่าได้กำไรเยอะ แต่แม่ก็ไม่ได้อะไร ก็ทำนา ทำไร่ ไปตามปกติเหมือนที่เคยทำนั่นแหละ”
>
> (สงค์, สัมภาษณ์. 2560)

การปรับตัวของประชาชนในพื้นที่บริเวณหาดทรายสูงนั้น เป็นการที่ใช้อาชีพของตนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์จากกระแสของสังคมในตอนนี้ กล่าวคือ ถ้าคนที่ประกอบอาชีพค้าขายก็สามารถที่จะนำสินค้าที่มีมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ส่วนคนที่ไม่ได้ประกอบอาชีพใด ๆ หรืออาชีพที่ยากต่อการก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกระแสที่เข้ามานี้ ก็จะยากต่อการแสวงหากำไรจากโอกาสนี้ เช่น ประชาชนบางคนประกอบอาชีพเกษตรกร ก็จะไม่สามารถหาประโยชน์จากการที่หาดทรายสูงเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ หรือถ้าอยากที่จะหากำไรหรือหาโอกาสกับกระแสนี้ก็ไม่กล้าที่จะลงทุน เพราะต้นทุนค่อนข้างสูง ถ้าเทียบกับรายรับต่อวันของคนกลุ่มนี้

เพราะฉะนั้นการปรับตัวของประชาชนในพื้นที่หาดทรายสูงจะมีเพียงแค่คนบางกลุ่มมีการคาดการณ์ล่วงหน้าเพื่อที่จะหากลยุทธ์ วิธีทาง มาใช้ในการหาประโยชน์จากการนี้ เช่น ประชาชนที่ประกอบอาชีพค้าขายจะดูว่าสินค้าชนิดไหนเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ก็จะนำสินค้านั้นมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว หรือสินค้าชนิดไหนที่มีราคาสูงเกินไปก็จะปรับลดราคาลงมาเพื่อที่จะให้สินค้านั้นขายได้ และจากการสังเกตทำให้ทราบถึงช่วงที่นักท่องเที่ยวจะเข้ามามากที่สุด ก็จะสามารถเตรียมการหารายได้ไว้ล่วงหน้า ทั้งนี้ทั้งนั้น การปรับตัวของคนในพื้นที่หาดทรายสูงเองยังต้องขึ้นอยู่กับองค์การบริหารส่วนตำบลนาแวง ที่จะเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาหาดทรายสูง เพื่อที่จะทำให้พื้นที่แห่งนี้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์ถึงการปรับตัวประชาชนในเขตพื้นที่ จากกระแสการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ แก่งช้างหมอบ ถนนคนเดิน และหาดทรายสูงนั้น จะเห็นได้ว่าประชาชนในแต่ละพื้นที่ต่างมีการปรับตัวไปในลักษณะที่คล้ายคลึงหรือไม่แตกต่างกันมากนัก

วราภรณ์ นามรักษ์กิตติ ได้ให้ความเห็นตรงกับ รบ ศรีสุข, ลำดวน อยู่ภักดี และ สงค์ บุญมี ว่า “ถ้าพูดถึงเรื่องการปรับตัว ก็ไม่ได้มีอะไรที่ต้องปรับหรือต้องเปลี่ยน ความเป็นอยู่ทุกอย่างยังเหมือนเดิม อาจจะมีปรับเปลี่ยนในเรื่องของการประกอบอาชีพ เพราะเมื่อมีการพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวก็ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพมากขึ้น จากที่เคยทำไร่ ทำนา ก็หันไปเป็นลูกจ้างตามรีสอร์ท ร้านอาหาร ทำให้ชาวบ้านมีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชน รู้จักใช้วัฒนธรรมที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ ”

3. ข้อเสนอแนะเพื่อให้อำเภอเขมราฐเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน

3.1 หน่วยงานทางภาครัฐต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการจัดการองค์ความรู้ เพื่อให้มีความพร้อมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ทั้งในด้านงบประมาณ ความรู้ด้านวิชาการเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม และความสามารถในการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรมีการศึกษาค้นคว้าความเป็นมาของท้องถิ่น เหตุการณ์สำคัญ สภาพทางกายภาพ สภาพทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น เพื่อจัดทำบัญชีมรดกทางวัฒนธรรม จัดทำเอกสารภูมิปัญญาและเทคโนโลยีของท้องถิ่น เพื่อเผยแพร่ให้คนในท้องถิ่น เข้าใจและรับทราบการดำเนินงานของชุมชน

3.2 สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่มจัดตั้งชมรม สร้างเครือข่ายความร่วมมือ พัฒนาประสิทธิภาพของกลุ่ม ทำให้เป็นกลุ่มชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม และมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เมื่อดำเนินการเช่นนี้ก็จะทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกที่จะช่วยเหลือส่วนรวม เพราะการรวมตัวของชาวบ้านนั้น เป็นองค์กรชุมชนที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางความคิด ตัดสินใจ ปฏิบัติ และติดตามผล ถือเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นได้

3.3 การส่งเสริมการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องในทุกภาคส่วน โดยให้ทุกหน่วยงานมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว มีการเสนอข่าวสารผ่านสื่อป้ายโฆษณาการท่องเที่ยว รวมทั้งผ่านทางเว็บไซต์ และควรมีการพัฒนาบุคลากรดูแลในด้านการท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งท่องเที่ยว หรือมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นคอยบริการและให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามา

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาผลกระทบจากการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประชาชนทั้ง 3 พื้นที่ให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าไม่มีผลกระทบ และเห็นด้วยกับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะเมื่อพื้นที่มีการพัฒนาประชาชนในเขตพื้นที่ทุกคนก็มีการพัฒนาไปพร้อมกัน คือ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มีความยืดหยุ่นในการปรับตัว เตรียมตัวพร้อมรับกับกระแสที่มาจากการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี รวมทั้งยังต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาพัฒนาพื้นที่ให้ดีขึ้น มีระบบการบริหารจัดการที่ยั่งยืนและได้ผลสำเร็จในระยะยาว สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พวงทิพย์ เกิดทรัพย์, วรชัย วิริยารมย์, สิริกุล วิริยารมย์ และกฤตย มีทวี (พวงทิพย์ และคณะ, 2550) ที่ทำการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน บริเวณลุ่มแม่น้ำปิง จังหวัดตาก พบว่า ประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน เนื่องจากพิพิธภัณฑ์มีส่วนช่วยให้เกิดการทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชน และยังเป็นสถานที่ให้ความรู้และพบปะของคนในชุมชนด้วย

ประชาชนในอำเภอเขมราฐมีประวัติศาสตร์ด้านวัฒนธรรมมายาวนาน โดยมีความร่วมมือกันในกิจกรรมเพื่อให้ท้องถิ่นของตนอยู่รอดร่วมกันและต่อต้านการเอารัดเอาเปรียบจากสังคมภายนอกได้ ซึ่งการที่ท้องถิ่นสามารถอยู่รอดได้เพราะท้องถิ่นมีการร่วมมือกันพัฒนา กระตุ้นจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นรู้จักศึกษา วิเคราะห์ และพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น เช่น ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เอกลักษณ์และคุณค่าที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อบริบททางสังคมและศิลปวัฒนธรรมของชุมชน การสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของชุมชน ยกย่องเชิดชูศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมโดยส่งเสริมการเรียนรู้และสืบทอดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความตระหนักและภูมิใจในตัวตน ให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมการกระจายรายได้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม จึงจะสามารถป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ (จันทร์คอน และคณะ, 2548) ผลกระทบทางวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวถือเป็นเรื่องของการถ่ายเททางวัฒนธรรมระหว่างคนสองกลุ่ม หากเราเข้าใจลักษณะความสัมพันธ์ของสองวัฒนธรรมนี้ได้อย่างดี ก็อาจจะสามารถจัดการท่องเที่ยวให้มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมของคนในบ้านเราอย่างสร้างสรรค์ได้ เพราะแท้ที่จริงแล้ว อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่จำเป็นว่าจะต้องมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นเสมอไป ปัญหาที่แท้จริงอยู่ที่นโยบายและยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (นิธิ, 2538)

อำเภอเขมราฐมีจุดแข็ง คือ วัฒนธรรมและระบบนิเวศที่มีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของท้องถิ่น กระบวนการบริหารจัดการท่องเที่ยวตั้งอยู่บนฐานความคิดที่เน้นความสำคัญของการฟื้นฟู และอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่น ถ่ายทอดให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้าใจและ

สร้างความเข้มแข็งในท้องถิ่นของตน แต่ในพื้นที่แก่งช้างหมอบและหาดทรายสูง ยังขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ พื้นที่จึงยังไม่ประสบผลสำเร็จในด้านการพัฒนาเท่าที่ควร พื้นที่ในการจัดการการท่องเที่ยวจึงอยู่แค่ในเขตพื้นที่อำเภอเขมราฐ คือ ถนนคนเดินเท่านั้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของจุฑารัตน์ เจือจิ้น (จุฑารัตน์, 2555) ที่ทำการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด พบว่า การจัดการท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว เป็นการจัดการที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลัก มีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชุมชน กระบวนการบริหารจัดการท่องเที่ยวของบ้านน้ำเชี่ยวนั้นตั้งอยู่บนฐานความคิดที่เน้นความสำคัญของการฟื้นฟูและอนุรักษ์ ลำคลองน้ำเชี่ยวมีการตั้งกฎเกณฑ์เพื่อลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยการห้ามดื่มและนำแอลกอฮอล์เข้ามาภายในชุมชน แต่พัฒนาการของชุมชนยังไม่มีการเรียนรู้และถ่ายทอดให้คนในชุมชนเข้าใจและสร้างความเข้มแข็งในชุมชน อีกทั้งยังขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ จึงยังไม่ทำให้เกิดความเข้าใจในตัวชุมชนและวิถีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวเท่าที่ควร พื้นที่ในการจัดการการท่องเที่ยวจึงอยู่แค่ในพื้นที่ริมคลองซึ่งมีเพียงชาวมุสลิมเข้าไปมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบของวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น

2. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลักษณะการอนุรักษ์และธำรงรักษาทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

References

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). **ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ 2558 - 2560**. เข้าถึงเมื่อ (31 กรกฎาคม 2559). เข้าถึงได้จาก (http://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=7114)

กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ. (2559). **การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน**. เข้าถึงเมื่อ (19 สิงหาคม 2559). เข้าถึงได้จาก (http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/oct_dec_12/pdf/aw019.pdf)

จักรแก้ว นามเมือง. (2551). **วัฒนธรรมไทย ทุนทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

จันทร์คอน คำแสน, บุษบา สิทธิการ และสิริวัฒนา ใจมา. (2548). **ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย**. เชียงราย: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

จุฑามาศ ไชยศร. (2541). **การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

จุฑารัตน์ เจือจิ้น. (2555). **แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชมรมอีสานและภูมิภาคอินโดจีนศึกษา. (2555). **ศิลปะวัฒนธรรมประเพณีอีสาน**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). **อุตสาหกรรมท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน

ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. (2556). **โลกาภิวัตน์กับการจัดการวัฒนธรรมนักวิชาการด้านการจัดการวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล

ผ่องพันธ์ มณีรัตน์. (2521). **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พวงทิพย์ เกิดทรัพย์, วรชัย วิริยารมย์, สิริกุล วิริยารมย์ และกฤตย มีทวี. (2550). **วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน บริเวณลุ่มแม่น้ำปิง จังหวัดตาก**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วรรณะ รัตนพงษ์ และอนัตต์ ลัคนหทัย. (2543). **ประชาคมโลกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์**. เข้าถึงเมื่อ (12 พฤษภาคม 2560). เข้าถึงได้จาก (http://www.baanjomyut.com/library/global_community/08.html)

วิชุกร กุหลาบศรี. (2556). **การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.สอบ)**. อุบลราชธานี: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา

ศรสวรรค์ เชยโนนสูง. (2554). **การท่องเที่ยวในประเทศไทย**. เข้าถึงเมื่อ (22 เมษายน 2560). เข้าถึงได้จาก (http://nookoii.blogspot.com/2011/02/blog-post_3191.html)

สัจจา ไกรศรรัตน์. (2556). **แนวทางการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดราชบุรีเป็นฐานในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว**. ราชบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

สุพัตรา คงขำ. (2556). **การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านหนังตะลุงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร

สุภาพรรณ มะทะลา. (2555). **วัฒนธรรมไทยสิ่งดีงามที่สร้างมาแต่โบราณ**. เข้าถึงเมื่อ (18 กุมภาพันธ์ 2560). เข้าถึงได้จาก (https://suphaphan2535.wordpress.com)

อนุสรณ์ ลิ่มมณี. (2542). **รัฐ สังคม และการเปลี่ยนแปลง: การพิจารณาในเชิงอำนาจนโยบายและเครือข่ายความสัมพันธ์**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อภิชาติ ดำดี. (2552). **กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาท้องถิ่น**. เข้าถึงเมื่อ (1 เมษายน 2560). เข้าถึงได้จาก (http://oknation.nationtv.tv/blog/damdee/2009/06/05/entry-1)